

VU Research Portal

Recht en Computer

van der Hof, Simone; Lodder, A.R.; Zwenne, G.J.

2014

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van der Hof, S., Lodder, A. R., & Zwenne, G. J. (Eds.) (2014). *Recht en Computer*. (Recht en Praktijk; No. 36). Kluwer.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Inleiding

De redactie

Op het moment dat de Personal Computer net geïntroduceerd was en slechts door een enkeling werd gebruikt, verscheen, nu meer dan 30 jaar geleden, onder redactie van De Wild & Eilders *Jurist en Computer*.¹ Opvallend is dat hierin veel hoofdstukken gingen over het gebruik van de computer door juristen. Het zal niet echt verwondering wekken dat geen van de indertijd daarbij betrokken auteurs een bijdrage aan de huidige druk heeft geleverd.

De periode 1983-1992 wordt door Computer-erfgoed.nl getypeerd als PC-dominantie. In de juridische wereld werd echter ook in 1992 nog vrij weinig van computers gebruik gemaakt. Toch verscheen in dat jaar, nu meer dan 20 jaar geleden, de opvolger die omgedoopt werd tot *Recht en Computer* (2de druk) en was geredigeerd door Franken, Kaspersen en De Wild.² Een aparte vermelding verdienen Corien Prins en Kees Stuurman, omdat zij de enigen zijn die vanaf toen tot en met de huidige druk aan dit boek een bijdrage hebben geleverd. Waar de eerste druk samenviel met de opkomst van de PC, kan 1992 worden gekarakteriseerd als het begin van het internettijdperk, en misschien ook wel van de informatiemaatschappij.

Ongeveer 10 jaar geleden verscheen alweer de laatste, vijfde druk.³ Hoezeer de samenleving de afgelopen 30 jaar veranderd is, is lastig te bevatten, maar zeker is wel dat computers daarin een belangrijke, om niet te zeggen allesbepalende rol zijn gaan spelen.

We bevinden ons nu midden in de informatiemaatschappij en net als bij de vorige redactiewisseling had de titel gewijzigd kunnen worden. *Recht en Computer* doet gedateerd aan, en mede nu twee leden van de redactie een leerstoel *Recht en de informatiemaatschappij* bekleden, was een nieuwe titel *Recht en de Informatiemaatschappij* (zesde druk) het overwegen waard geweest. Niet kan echter ontkend worden dat in de 12 jaar dat de vier drukken *Recht en Computer* zijn verschenen het boek uitgegroeid is tot een begrip. Om die reden is besloten ook de zesde druk de titel *Recht en Computer* te geven. Het boek is ten opzichte van eerdere drukken zeer grondig gewijzigd, niet alleen wat betreft de inhoud en auteurs, maar ook waar het gaat om de opbouw. Voorafgaand aan de eigenlijke hoofdstukken geven wij in dit inleidende hoofdstuk een korte toelichting op de verschillende hoofdstukken.

Overzicht van de verschillende hoofdstukken

Het boek is opgebouwd uit drie delen. Het eerste deel bevat drie algemene hoofdstukken, de kern of het middendeel bevat hoofdstukken die de belangrijkste onderwerpen op het gebied van recht en computertechnologie behandelen. Het slotdeel behandelt enkele meer specifieke onderwerpen of *capita selecta*.

Algemeen: hoofdstuk 1-3

Het eerste hoofdstuk gaat over Internet Governance. Bart Schermer en Arno Lodder bespreken de belangrijkste technische kenmerken van het internet en gaan in op de mogelijkheden en

¹ 1983

² 1992

³ 3de druk 1998, 4de druk 2001, 5de druk 2004.

complexiteit van het besturen en reguleren van het internet. Aangezien tegenwoordig de meeste onderwerpen op het terrein van het ICT-recht deels of uitsluitend betrekking hebben op het internet, schetst dit hoofdstuk de achtergrond voor de diverse onderwerpen die in de overige hoofdstukken behandeld worden.

De rol van de rechtstaat in het licht van de ontwikkeling van ICT wordt behandeld in hoofdstuk 2. Mireille Hildebrandt gaat in op de implicaties van een datagestuurde infrastructuur voor de rechtsstaat, met bijzondere aandacht voor twee centrale beginselen: legaliteit en doelbinding. Zij bespreekt de overgang van de informatiesamenleving naar de datagestuurde samenleving, en gaat in op de rol van de iOverheid dat wordt gedefinieerd als een datagestuurde overheid.

Hoewel juristen doorgaans geïnteresseerd zijn in de juridische aspecten van internet en ICT, bestaat er ook een duidelijke wisselwerking tussen beide gebieden. Laurens Mommers behandelt in hoofdstuk 3 het snijvlak tussen het recht en ICT vanuit het perspectief van regulering. Drie vormen van interactie tussen recht en ICT komen daarbij aan de orde: regulering van ICT, regulering door ICT en regulering voor ICT.

Kernonderwerpen: hoofdstuk 4-11

ICT-contracten is een onderwerp dat vanaf het begin onderdeel uitmaakt van het domein Recht en ICT en nog steeds actueel blijft. Tycho de Graaf en Kees Stuurman definiëren in hoofdstuk 4 ICT-contracten als contracten met als voorwerp producten of diensten op het terrein van ICT (informatie- en communicatietechnologie). Ze behandelen achtereenvolgens contracten voor de aanschaf, het onderhoud en de distributie van hardware en software, softwareontwikkelingscontracten, en contracten voor allerlei vormen van (vaak internetgerelateerde) ICT-dienstverlening, waaronder hosting, outsourcing, 'software as a service' en andere vormen van cloud computing.

Een aan internethandel gerelateerd onderwerp is de online overeenkomst. Rob van Esch bespreekt in hoofdstuk 5 de voor deze overeenkomsten relevante regelgeving. De omzettingen van de Richtlijn 2000/31 inzake de elektronische handel en de Consumentenrichtlijn 2011/83 in het Nederlandse recht staan centraal, maar ook wordt ingegaan op specifieke regels voor online financiële dienstverlening.

Al sinds de opkomst van het internet worstelt het auteursrecht met de toepassing en vooral handhaving van het recht in de elektronische omgeving. In hoofdstuk 6 gaan Martin Senftleben en Hein Scholtens in op de inherente spanning van auteursrecht en internet, aan de hand van het onderwerp cloud computing. Het gegeven overzicht van met clouddiensten samenhangende vraagstellingen laat zien dat het auteursrecht is ingebed in een complexe matrix van tegenstrijdige belangen.

Sinds 2002 wordt telecommunicatie binnen de EU als elektronische communicatie aangeduid. De Nederlandse wetgever is hierin nog niet gevolgd en blijft voorlopig vasthouden aan de Telecommunicatiewet. Hoofdstuk 7 getiteld Elektronische communicatie is van de hand van Gerrit-Jan Zwenne en Paul Knol. Het economische en maatschappelijke belang van een kwalitatief hoogwaardige en voor gebruikers goed toegankelijke telecommunicatie-infrastructuur

vereist dat er regels worden gesteld die daarop zijn gericht. De regels worden toegelicht en van de noodzakelijke context voorzien.

Al sinds de derde druk in 1997 verzorgen Jan Berkvens en Corien Prins het hoofdstuk over privacy en in deze editie is dat hoofdstuk 8, getiteld De bescherming van persoonsgegevens. Indertijd ging het over de Wet PersoonsRegistraties en inmiddels lijkt de opvolger de Wet bescherming persoonsgegevens op niet al te lange termijn te worden vervangen door een Europese verordening. Terecht openen de auteurs met de constatering dat het onderwerp van het hoofdstuk de afgelopen jaren een stormachtige ontwikkeling heeft doorgemaakt en zij zijn bij uitstek in staat om deze ontwikkelingen te beschrijven en te duiden.

Het massale gebruik en de kwetsbaarheid van het internet maakt deze infrastructuur een dankbaar doelwit voor criminelen. Computercriminaliteit kenden we al voor het internet, maar de omvang van digitale criminaliteit is significant toegenomen door cybercrime en hetzelfde geldt voor de regelgeving. Bert-Jaap Koops gaat in op de relevante wetgeving die tot doel heeft om een voldoende abstracte – zo men wil techniek-neutrale – regulering van nieuwe ontwikkelingen in ICT en cybercriminaliteit te verwezenlijken met bestaande bepalingen, en tegelijkertijd dusdanig specifiek te zijn dat het voldoende duidelijk is voor burgers en politie wat zij wel en niet mogen doen.

De overheid bevindt zich in de overgang naar een elektronische overheid. Hoofdstuk 10 heeft de veel gebruikte Engelse term eGovernment en is geschreven door Marga Groothuis. Bestuursrechtelijke rechtshandelingen worden in toenemende mate langs elektronische weg verricht. Bestuursorganen bieden burgers en bedrijven de gelegenheid om via het internet vergunningen, uitkeringen en subsidies aan te vragen, hun zienswijzen naar voren te brengen en bezwaarschriften in te dienen. Centraal in het hoofdstuk staat de vraag welke eisen het bestuursrecht stelt aan de inzet van informatie- en communicatietechnologie bij het verrichten van bestuursrechtelijke rechtshandelingen.

Internetcommunicatie wordt getypeerd als end-to-end communication. Verschillende tussenpersonen spelen een belangrijke rol om de communicatie tussen beide uiteinden mogelijk te maken. Hoofdstuk 11 van Debby den Dekker en Tina van der Linden gaat over de positie van de tussenpersoon in internetcommunicatie. Bezien vanuit de positie van de tussenpersoon is de zender zijn abonnee, klant, gebruiker of nog iets anders – al naar gelang de dienst die de tussenpersoon biedt. Aan de hand van verschillende cases wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de tussenpersoon die zich geconfronteerd ziet met een “derde”, een van de ontvangers van litigieuze communicatie, die juridische actie tegen hem, de tussenpersoon, onderneemt en daarmee “eiser” wordt.

Bijzondere onderwerpen: hoofdstuk 12-17

Een land als Singapore beschikte meer dan 10 jaar geleden over uitgebreide elektronische rechtspraak. Nederland loopt wereldwijd duidelijk achter, maar is bezig met een inhaalslag. In hoofdstuk 12 behandelen Frans van Dijk en Ronald van den Hoogen tal van initiatieven die binnen de rechtspraak ondernomen worden. De toekomst lijkt veelbelovend. Als het goed is

moeten anno 2017 alle rechters in Nederland volledig digitaal werken en dient iedereen zijn stukken digitaal bij de rechtbank te kunnen indienen.

Door het belang dat internet en – meer algemeen – ICT voor onze samenleving hebben, is de veiligheid of de beveiliging ervan een onderwerp dat hoog op de politieke agenda staat. In hoofdstuk 13 Cybersecurity behandelen Nicole van der Meulen en Arno Lodder incidenten zoals DDoS-aanvallen op banken en niet goed beveiligde patiëntgegevens. Behalve het concept cybersecurity wordt ingegaan op specifieke dreigingen die vallen onder de noemer cybersecurity alsmede nationale en Europese beleidsinitiatieven en –strategieën op dit terrein.

Het onderwerp gokken via internet heeft al tientallen uitspraken van Nederlandse rechters en het Europese hof van Justitie opgeleverd. In hoofdstuk 14 bespreekt Simone Fennell-van Esch de complexiteit van dit reguleringsvraagstuk, alsmede de meest recente plannen van de Nederlandse wetgever om de Wet op de Kansspelen aan te passen. Hierdoor zou het mogelijk moeten worden om online gokken legaal aan te bieden in Nederland. In 2012 is alvast de Kansspelautoriteit opgericht die moet zorgen voor toezicht op en handhaving van de nieuwe regels.

De laatste 10 jaar zijn sociale media opgekomen en hebben een belangrijke plaats ingenomen in de activiteiten van particulieren, bedrijven en overheden. In hoofdstuk 15 worden verschillende aspecten van sociale media belicht door Rachel Marbus. Zij doet dit aan de hand van tien vraagstukken over privacy, identiteit en vrijheid.

In Nederland kennen we het open of vrije bewijsstelsel. Elektronisch bewijs is dus mogelijk, maar het is niet altijd eenvoudig de rechter te overtuigen van de betrouwbaarheid van dat bewijs dan wel te achterhalen welke criteria moeten worden gevolgd om voor voldoende betrouwbaarheid van elektronisch bewijs te zorgen. Marten Voulon zet in hoofdstuk 16 de belangrijkste aspecten inzake Elektronisch bewijs uiteen, waarbij hij onder meer ingaat op de elektronische handtekening en de elektronische akte.

Hoewel niet specifiek opgesteld voor het internet, is door de Richtlijn 97/7 inzake overeenkomsten op afstand voor consumenten het recht ontstaan om bij aankopen via internet zonder opgaaf van reden een product te retourneren. In hoofdstuk 17 gaan Simone van der Hof en Roelien van Neck in op Consumentenrichtlijn 2011/83 die de richtlijn uit 1997 vervangt en daarmee wijzigingen aanbrengt in de huidige regels voor online consumentenbescherming.